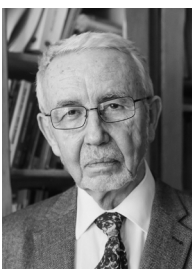
Stelian DUMISTRĂCEL

Haideți să vă explic!



S.D. – cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide" al Filialei Iași a Academiei Române, profesor la Departamentul de Jurnalistică și Științe ale Comunicării de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza". Premiul „Timotei Cipariu" al Academiei Române (1978), *Doctor Honoris Causa* al Universităților „Dunărea de Jos" (Galați, 2011), „Alecu Russo" (Bălți, 2012) și „Vasile Alecsandri" (Bacău, 2017). Membru al Uniunii Scriitorilor din România. Publicații recente: *Cuvintele, încotro? Lingvistică pentru toate televiziunile* (Polirom, 2017), *Spații pragmatico-discursive* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017). Asociația Studenților Jurnaliști din Iași i-a închinat volumul aniversar *Împotriva derivei* (Adenium, Iași, 2017).

Mai întâi, să vedem de unde ideea! Nimic mai simplu, dacă prezentăm câteva cazuri... explicite, de pe internet. Firește, mai întâi, glumițe, cum ar fi cele care urmează. Ironia, marcând însă prezumția de inferioritate intelectuală a „adresantului", este prezentă în destule exemple pe internet: „Moș Crăciun, hai să-ți explic ce-i aia Social Media" (/claudiuciobanu.eu/); „Băi Spanac, hai să-ți explic eu cum îți dai seama că un articol e ciordit" (/eftimie.net/); „Nu mai aștepta să-ți explic pe limba celor mici ce înseamnă să fii Om Mare!" (/simonatache.ro/). Apoi, replica dintr-un dialog din anul 2008 dintre așa-numitul SOV și Liviu M.: „O să-ți explic când ne vedem, fraiere!" (/evz.ro/).

Dar, cu asta ne-am apropiat de alte medii, situație ilustrată de replica unui ardelean stabilit în Germania către fostul prim-ministru Victor P., considerat în deficit evident de pricepere: „Cum să-ți explic eu, ție, prietene?" (/nasul.tv/). Sau, ca să nu-i uităm pe moldoveni; este vorba de un „Țîcu de la PUN, către (călărășeanul Igor) D.: „Voi ști să-ți explic lucrurile atât academic, cât și *po-poneatiam*" (/ziarulnational.md/). Și revenim dincoace de Prut, ca să surprindem și mai bine atmosfera: Olguța V., adresându-se unei alte doamne, actual ministru al muncii: „Violeta, hai să îți explic ca pentru incompetenți ca tine... " (/fanatik.ro/).

BDD-A31163 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:05 UTC)

Cadrul general poate fi conturat însă de ceea ce frapează adesea în talkshow-uri din programe curente de la posturi românești tv „de actualități”. Invitați (cu pretenții sau fără!), dau să spună ceva, se poticnesc (sau nu), iar apoi revin, emfatic: „Haideți (hai) să vă (să-ți) explic!”. O intervenție de rol, de facilă punere în pretinsă valoare. Markerul atitudinal, gratuit la politicieni, este, uneori, marcat de respingerea de către unii prezentatori tv isteți: „Da, spuneți-ne să înțelegem și noi!”, „Spuneți așa ca să înțeleagă și mama!”. Întrucât, frecvent, nu prea ai ce... explica: „Cum să îți explic ce este dragostea” (/unitedgalati/). Sau: „Dacă tac, nu înseamnă că ai dreptate. Înseamnă că am înțeles că degeaba îți explic” (/pinterest. com/). Totuși, nu putem evita unele explicații, la care recurgem (măcar în parte) și în povestirile următoare, ca și în final.

Româna străinilor. Dacă voiați un model de română învățată, acesta ne-a fost oferit de fragmentul de discurs în limba noastră rostit de Doamna Ambasador al Franței în România, la scurta festivitate de la Ambasada Franței la București de pe data de 14 iulie, mai puțin su-



Profesorul Stelian Dumistrăcel, colegul și prietenul nostru drag, a devenit, pe 30 iulie 2020, Cetățean de Onoare al Municipiului Iași. *„Cel mai mare lingvist român contemporan*, se spune în comunicatul de presă privind acest eveniment, *primește recunoașterea oficială a orașului”*. Revista „Limba Română” apreciază înalt gestul administrației Iașilor și adresează felicitări și urări de succes celui mai consecvent și mai fidel autor al revistei noastre. La mulți ani, MAGISTRE!

BDD-A31163 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:05 UTC)

netele ***ă*** și ***â*** în „ast**ă**zi”, respectiv „/națiunea/ rom***â***n***ă***”, dar astea sunt sunete moștenite din tracă și pot fi cu greu deprinse de alogeni! (de aici și... interesul „savanților” moscoviți pentru pronunțarea lor aparte în limba „moldovenească”). Prin comparație, niciun efort, însă, pentru vibranta uvulară ***r,*** în scurtele inserții de franceză din intervenția președintelui nostru și a prim-ministrului Orban. De altfel, Dl Iohannis, filmat la București, nu și-a destins deloc maxilarele, indiferent de ziceri sau complimente, spre deosebire de președintele Macron, pe a cărui față plutea un binevoitor zâmbet fugar, evoluat chiar într-un râs prietenos când fanfara Legiunii Străine s-a produs cu melodia *La Mer*, a lui Ch. Trénet (scene prezente, la noi, pe segmentul ecranului pe care se transmitea, de la Paris, o simbolică defilare militară).

Tot ca explicații, fugare. Măcar în două cazuri, discursul public, la diferite niveluri, poate confirma puncte de vedere exprimate de noi anterior: 1) Vorbind despre *hipergermanisme*, am deplâns și am combătut pronunțiile de tipul *șprei* (dar și *știres*). Substantivul *sprei* (devenit termen internațional) este de origine engleză, iar germana nu are nicio legătură cu pătrunderea lui în română. La vremea respectivă, nu aveam la îndemână un caz pentru care germana ne poate influența, așa cum, astăzi, stau lucrurile în cazul *șparanghel*. Așa pronunță, dezinvolt, substantivul. *sparanghel* muncitorii români „exportați” în Germania (în pofida pandemiei), după modelul localnicilor. Or, *sparanghel* a fost împrumutat din greacă (ngr. *sparángi*). 2) Ne temeam cândva că, de frica a ceea ce se numește „cacofonie”, sperioșii inculți vor ajunge să „bage” un ***și*** chiar în formula „A fost odată ca ***și*** niciodată”; un exemplu: „Transalpina, ca ***și*** lucrare realizată în timpul când Dl O. era ministrul transporturilor” (Lucian B., ministrul actual al transporturilor: /politica video/).

Dar există și un substitut: pronunțarea cuvântului *virgulă*. Referitor la acest virtual (chiar grafic) colac de salvare (!), putem semnala performanța unui politician de la București (Marian V.), care, printre altele, și-a propus să candideze pentru funcția de primar, „ori la sectorul 5, ori la capitală”. Iată unele din grijile sale: „nu este drept ca *virgulă* bucureștenii să aștepte mereu până când primarii...”; sau: „îi pot speria pe oameni ca *virgulă* să nu se mai vorbească despre ei” (B1 TV, 21.07).

Lasă că și ziariștii sunt mereu cu urechea ciulită la felul cum vorbesc politicienii; recent, la TVR s-a reluat fraza în care Ludovic O., în vizita

BDD-A31163 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:05 UTC)

de pe șantierul șoselei Transalpina, ezita asupra pluralului subst. *parapet*: „nu sunt încă montați... /ezită/... parapeți” (și Lucian B. pronunța *parapeți;* cf. G4 Media.ro/; text/imagine redactate în redacție). Spre deosebire de *parapete*, cele de la Alecsandri: „Prin foc, prin spângi, prin glonți, prin fum, Prin mii de baionete, Urcăm, luptăm... iată-ne-acum Sus, sus, la parapete” (*Peneș Curcanul*). Însă, pentru buna însușire a românei de către tot felul de „aleși”, ar trebui organizate cursuri speciale, de nivelul contactelor de tip *Fashion Teenager* (dacă nu chiar *Fashion Kids*!).

Moldovenilor din stânga Prutului, imaginea chiriliței le este reîmprospătată cel puțin de unele nume de pe cutii ale medicamentelor. Dintre acestea (numite de specialiști „texte de contact”!), ne-au reținut cazurile în care se manifestă concurența dintre preluarea, în limbi europene, a africatelor latinești redate de literele *c+i*(*e*) și *g+i*(*e*), citite */ci-ce/*, */gi-ge/,* sau */ți-țe/,* respectiv */ghi-ghe/*; cazuri clasice: *Cicero* sau *Țițero*? *Diegis* sau *Dieghis*? Și, acum, ajungem la medicamente; pe cutii scrise în România, ale unor medicamente fabricate în România, dar exportate pe piața ex-sovietică, vedem scris CICATRIDINA și Цикатридина, respectiv ANALGID și Аналгид! Așa, probabil, ca să nu se poată uita de tot!

Nici noi nu putem, totuși, trăi fără explicații! Dar aici ne servim de cele mai autorizate surse, dicționarele, ținând seama și de faptul ca nu toată lumea poate ajunge la unele din ele! Substantivul românesc *explicație* este un neologism, preluat de noi din franceză, și cu asta gata! (pentru piața internă). Semnificația adâncă o găsim în dicționare ale limbii franceze, care (de exemplu *Trésor de la langue française informatisé)* trimit la un lat. *explicare*, însemnând, inițial, „a desface”, de unde „a expune clar”, ca derivat de la verbul *plicare* „a îndoi”, deci *a explica* înseamnă, și pentru noi, „a dezdoi” lucrurile, situațiile, „a desface” și, dacă vreți, „a întinde”.

Iar noi rămânem cu speranța (pe care vrem să o transmitem cititorilor ca o cheie de lectură) că nu ne-am întins prea mult nici în cazurile discutate, nici cu privire la etimologie (indirectă).

BDD-A31163 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:11:05 UTC)